

Н. Г. Козак,
аспірантка
(Полтавський національний педагогічний
університет ім. В.Г. Короленка)

ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Актуальність дослідження. Сучасний стан освіти нашої країни передбачає активні зміни змісту, методів, засобів навчання, які сприятимуть вихованню здорової особистості. Важливою складовою здорового способу життя є ціннісне ставлення до власного здоров'я, до здоров'я інших, до природи. Актуальність цих питань підтверджена дослідженнями вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, питання виховання ціннісного ставлення до здоров'я, культури здоров'я досліджувались у працях Т. Андрющенко, Г. Бельської і М. Машовець – для дошкільних навчальних закладах; В. Горащука, П. Дрібінського, О. Сухомлинової, Е. Малолетко, В. Оржеховської, І. Шульги та багатьох інших – для загальноосвітніх навчальних закладів; О. Смакули, О. Соколенко – для вищих навчальних закладів. Але питання здоров'язберігаючого виховання підлітків основної школи вивчено недостатньо, зокрема, відсутні дослідження щодо впливу творчої активності підлітків, ефективності сучасних освітніх технологій, наприклад, інформаційно-комунікаційних, на рівень сформованості ціннісного ставлення до здоров'я підлітків, незважаючи на важливість цієї проблеми у зв'язку із станом здоров'я учнів і населення країни загалом.

Вважаємо, що спрямованість навчально-виховного процесу на збереження здоров'я вихованців має забезпечуватися формуванням ціннісного ставлення до здоров'я в підлітків. У загальноосвітніх навчальних закладах, як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури, це здійснюється як за рахунок впровадження комбінованої моделі навчання (валеологізація навчальних предметів супроводжується введенням спеціальних предметів і факультативів, предметом яких є здоров'я людини, здоровий спосіб життя, профілактика соціальних захворювань тощо), так і за рахунок застосування ефективних технологій, форм і методів навчання і виховання. Із огляду на важливість організації та управління навчально-виховним процесом у загальноосвітніх навчальних закладах, на нашу думку, є необхідним дослідження цього напрямку виховної діяльності, а саме: спрямування творчої активності підлітків на формування ціннісного ставлення до здоров'я. Тому **метою нашого дослідження** є вирішення таких завдань: трактування поняття "ціннісне ставлення до здоров'я", обґрунтування напрямів щодо збереження здоров'я підлітків, визначення критеріїв та показників ціннісного ставлення до здоров'я.

Результати аналізів дослідження. Обґрунтування напрямів щодо збереження здоров'я підлітків основної школи впливає з низки нормативно-правових документів, що регламентують освітню діяльність. Так, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки зазначається, що "ядром

державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності". Для реалізації цього завдання освітня діяльність спрямовується на "переорієнтацію пріоритетів освіти з держави на особистість, на послідовну демократизацію і гуманізацію навчально-виховного процесу", "розроблення та реалізацію Концепції національного виховання", "забезпечення відповідності змісту і якості виховання актуальним проблемам та перспективам розвитку особистості, суспільства, держави", "посилення впливу літератури та мистецтва на виховання і розвиток дітей та молоді", "формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей і молоді" [7]. Одним з ключових напрямів державної освітньої політики має стати "формування здоров'язбережувального середовища, екологізації освіти, валеологічної культури учасників навчально-виховного процесу". Важливим для досягнення освітньої мети є "удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти".

Для нашої моделі необхідно визначитися з очікуваними результатами та показниками ефективності здоров'язберігаючого виховання. Спираючись на доробки як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, у якості інтегрального критерію процесу здоров'язберігаючого виховання обрано ціннісне ставлення до здоров'я.

Вивчення підходів до трактування ціннісного ставлення до здоров'я дозволяє виділити принаймні три:

□ ціннісне ставлення до здоров'я як системне й динамічне психічне утворення особистості,

□ ціннісне ставлення до здоров'я як система вибіркового зв'язку організму із факторами довкілля,

□ ціннісне ставлення до здоров'я як усвідомлена потреба.

Прибічники першого підходу стверджують, що:

□ ціннісне ставлення до здоров'я – це системне й динамічне психічне утворення особистості на основі сукупності знань про здоров'я, емоційно-ціннісної сфери, що обов'язково відображається та реалізується у свідомо обраному способі життя [4];

□ ціннісне ставлення до здоров'я – це інтегроване особистісне утворення, що характеризується сукупністю усвідомлених на особистісно-смысловому рівні уявлень про цінність здоров'я і здорового способу життя, проявляється відповідальним і дбайливим ставленням до свого здоров'я та інших, умінням свідомо вибудувати власну поведінку з метою вдосконалення свого здоров'я, здатністю адекватно оцінювати свої досягнення щодо збереження та зміцнення здоров'я [2];

□ ціннісне ставлення до здоров'я – це системне і динамічне особистісне утворення, що зумовлене певним рівнем спеціальних знань, наявністю соціально-духовних цінностей, отриманих під час навчання та самоосвіти, виховання й самовиховання, мотиваційно-ціннісної орієнтації, які мають втілення у практичній життєдіяльності [6].

Для другого підходу до трактування ціннісного ставлення до здоров'я

характерними є такі визначення:

□ ціннісне ставлення до здоров'я – це система індивідуальних, вибірково зв'язків організму з різними факторами довкілля, що сприяють або загрожують здоров'ю людей, зумовлена внутрішніми і зовнішніми факторами, характерними для них, заснована на їхніх знаннях у галузі біології, на потребах збереження і зміцнення здоров'я, що знаходить прояви в здоров'язберігаючих поведінці, емоціях і оцінках здоров'я [5];

□ ціннісне ставлення до здоров'я – це внутрішній механізм регуляції поведінки, заснований на високій суб'єктивній значущості здоров'я й усвідомленні його як передумови реалізації своїх життєвих завдань [1].

У декількох роботах ціннісне ставлення розглядається як усвідомлена потреба:

□ ціннісне ставлення до здоров'я як усвідомлена потреба в здоровому способі життя і побудові проекту роботи над собою в напрямку відновлення, збереження і примноження здоров'я [9].

□ ціннісне ставлення до здоров'я – це “позитивно забарвлене емоційне переживання суб'єктом своїх відносин з певним об'єктом, яке впливає з усвідомлення здатності цього об'єкта задовольняти певні потреби самого суб'єкта і яке виступає регулятором його включення у взаємодію з цим об'єктом навіть при наявності перешкоджаючих чинників” [8, с. 8]

У роботі ми будемо дотримуватися трактування ціннісного ставлення до здоров'я як системного й динамічного психічного утворення особистості на основі сукупності знань про здоров'я, емоційно-ціннісної сфери, що реалізується у її способі життя.

Слід зауважити, що в окреслених нами підходах до трактування поняття “ціннісне ставлення до здоров'я” спільним для них є виокремлення його компонентів. Незважаючи на різні найменування цих складових, їх сутність полягає в:

□ для першого компонента – у сукупності уявлень, знань про себе, здоров'я, здоровий спосіб життя, фактори, що впливають на здоров'я, визначають спосіб життя і т.п.;

□ для другого – у сукупності емоцій, переживань, почуттів, пов'язаних із здоров'ям та способом життя, місця здоров'я в системі життєвих цінностей особистості і т. п.;

□ для третього – у сукупності вчинків і дій, від яких залежить збереження, зміцнення, формування здоров'я або його виснаження.

Узагальнюючи зміст кожної із складових ціннісного ставлення до здоров'я, визначимо, що його компонентами є пізнавальний, емоційно-ціннісний та поведінковий.

Для визначення ефективності здоров'язберігаючого виховання планується використовувати методику визначення рівнів сформованості ціннісного ставлення до здоров'я О. Єжової [3].

Як вказує О.Єжова, критеріями ціннісного ставлення до здоров'я виступають: знання про здоровий спосіб життя (пізнавальний компонент), ціннісні орієнтації (емоційно-ціннісний компонент), здоров'язберезувальна поведінка (поведінковий компонент) [4]. Критерій “Знання про здоровий спосіб життя” характеризує сформованість уявлень та знань про складові здоров'я

(фізичне, соціальне, психічне і духовне здоров'я), здорового способу життя, про вплив різних чинників на здоров'я людини, зокрема, вплив різних способів спілкування (в тому числі й Інтернет-спілкування), передбачає надання переваги тому чи іншому джерелу інформування про здоров'я, здатність адекватно оцінити власне здоров'я на основі цих уявлень і знань.

Критерій "Ціннісні орієнтації" поєднує в собі ціннісну й емоційну складові ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших. Його характерною ознакою можна вважати наявність і рівень сформованості пізнавального інтересу до проблем, що стосуються збереження, зміцнення і формування власного здоров'я. Переживання, емоції, що виникають під час різних явищ і подій, які мають відношення до збереження, зміцнення та формування здоров'я особистості, відіграють значну роль у формуванні мотивації до виконання того чи іншого виду діяльності. Причому, для здоров'язберігаючого виховання важливими є як позитивні емоції, переживання, так і негативні. Якщо радісні, піднесені емоції закріплюють навички здорового способу життя, сприяють намаганням повторити такі ситуації в процесі життєдіяльності, то емоції смутку, гора, страху, больові відчуття – навпаки, сприяють виробленню поведінкової стратегії уникнення таких ситуацій і подій. Для цього критерію важливим є місце здоров'я в системі життєвих цінностей особистості. За сукупністю таких показників критерію "Ціннісні орієнтації" можна визначити наявність чи відсутність мотивації на здоровий спосіб життя, рівень сформованості потреби до збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я інших.

Критерій "Здоров'язбережувальна поведінка" визначає не лише усвідомлення переваг здорового способу життя, норм і правил суспільного життя, а й їх систематичне дотримання. За цим критерієм можна визначити відповідність дій і вчинків підлітків складовим здорового способу життя, рівень самовиховання і самореалізації щодо збереження власного здоров'я, відповідальності учня за власну поведінку вдома, в школі, на вулиці тощо. Відповідно до методики О. Єжової [4] у таблиці 2.1. представлено перелік показників ціннісного ставлення до здоров'я.

Таблиця 2.1

Критерії та показники ціннісного ставлення до здоров'я

Компоненти ЦСЗ	Критерії ЦСЗ	Показники критеріїв ЦСЗ
Пізнавальний	Знання про здоровий спосіб життя	Знання про здоров'я та його складові
		Знання про фактори, що впливають на здоров'я людини
		Самооцінка власного здоров'я
Емоційно-ціннісний	Ціннісні орієнтації	Місце здоров'я в системі життєвих цінностей особистості
		Потреба до збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я оточуючих
		Інтерес до проблем здоров'я
		Мотивація на здоровий спосіб життя
Поведінковий	Здоров'язбережувальна поведінка людини	Дотримання норм і правил здорового способу життя
		Саморегуляція вчинків
		Відповідальна поведінка в усіх сферах життєдіяльності щодо збереження і зміцнення свого здоров'я та здоров'я інших

Висновок. Таким чином, виховання ціннісного ставлення до здоров'я сприяє збереженню і зміцненню власного здоров'я та здоров'я оточуючих, дотриманню норм і правил здорового способу життя, відповідальній поведінці, адекватній самооцінці, покращує знання про власне здоров'я, мотивує до здорового способу життя тощо.

Для ефективності здоров'язберігаючого виховання підлітків основної школи важливим є визначення та обґрунтування педагогічних умов. Для цього вважаємо за необхідне звернутися до напрацювань учених у сфері педагогіки та психології. Аналіз та узагальнення даних психолого-педагогічної літератури свідчить про значний обсяг досліджень проблеми обґрунтування, забезпечення і реалізації організаційно-педагогічних, соціально-педагогічних, психолого-педагогічних факторів і умов формування, збереження та зміцнення здоров'я дітей, підлітків і молоді в різних типах навчальних закладів. Тому в подальших працях ми обґрунтуємо доцільність забезпечення та особливості визначених нами педагогічних умов здоров'язберігаючого виховання підлітків основної школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березовская Р. А. Исследования отношения к здоровью: современное состояние проблемы в отечественной психологии // Вестник СПбГУ. – Сер. 12. – 2011. Вып. 1. – С. 221–226.

2. Данильчук Л. Сутність і зміст поняття “інформаційно-комунікаційні технології” / Лариса Данильчук // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2012. – № 4. – С. 123-130.

3. Єжова О.О. Методика оцінювання здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу / О. О. Єжова. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 44 с.

4. Єжова О.О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів: монографія / Ольга Єжова. – Суми: Макден, 2011. – 412 с.

5. Малолетко Э. Воспитание ценностного отношения детей и подростков к здоровью в оздоровительно-образовательном процессе / Малолетко Эльвира Анатольевна // Вестник Южно-Уральского Государственного Университета. Серия: Образование. Педагогические Науки. – Выпуск № 23 (199) / 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/vospitanie-tsennostnogo-otnosheniya-dey-i-podrostkov-k-zdorovyu-v-ozdorovitelno-obrazovatelnom-protsesse#ixzz30D46Xgc8>

6. Масалова О. Ю. Типологические особенности ценностного отношения личности женщины зрелого возраста к здоровью / О. Ю. Масалова // Педагогическое образование и наука. – 2007. – № 5. – С. 36–38.

7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.

8. Смакула О. І. Формування ціннісного ставлення майбутніх учителів до фізичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. І. Смакула. – К., 2004. – 21 с.

9. Сухомлинова Е. Н. Формирование ценностного отношения к здоровью у старших школьников: автореф. дисс. на соиск. ученой степени кандидата психологических наук : спец. 19.00.07 – педагогическая психология / Сухомлинова Елена Николаевна. – Сочи, 2012. – 20 с.

УДК 378.147

І. І. Козинець,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Дніпропетровська державна
фінансова академія)

МОЗКОВИЙ ШТУРМ ЯК ОДНА З ФОРМ КОЛЕКТИВНОГО ОБГОВОРЕННЯ ПРОБЛЕМ

Постановка проблеми. Мозковий штурм є одним з найефективніших методів створення різноманітних ідей та прийняття управлінських рішень. Він має велику популярність і практичне використання. “Штурм” продовжує активно застосовуватися в найрізноманітніших формах під час прийняття бізнес-рішень, у менеджменті, освіті та державному управлінні. Створення нових різновидів мозкового штурму продовжується, і тому вивчення теоретичного матеріалу з цього питання та його практичне впровадження є актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам формування та використання активних методів навчання присвячено роботи відомих науковців. Так О. Андрєєва розглядає застосування інноваційних технологій навчання при вивченні дисципліни “Гроші та кредит”, Л. Андрушко займається розробкою методів стимулювання творчого процесу в студентів і курсантів, Н. Вишневська пропонує нові підходи в інтерактивному навчанні, В. Карапетян вивчає сучасні психотехнології організації групових форм мислення і навчання. С. Шевчук та І. Клименко вважають мозковий штурм формою колективного обговорення проблем. Сподіваємося, що систематизовані матеріали як результат проведеного дослідження будуть корисними учасникам навчального процесу.

Мета статті – аналіз мозкового штурму та його різновидів як однієї із форм колективного обговорення проблем для подальшого використання цього теоретичного матеріалу під час аудиторних занять з української мови за професійним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу. В. Карапетян та А. Петросян зауважують, що в сучасній практиці використовуються різні види групових методів навчання (на уроці, лекціях, семінарських, лабораторних заняттях та ін.). В організації групових форм навчання можуть бути використані принципи, розроблені в системах групового творчого мислення. Однією з форм групового творчого мислення є метод “мозкового штурму” [4, с. 120].

Як форма психолого-педагогічного спілкування метод виник наприкінці 30-х років ХХ ст. із метою активізації творчої думки. Використовувалися засоби для зниження критичності й самокритичності людини. Це сприяло підвищенню її впевненості в собі й готовності до